און באַלד געטראַכט ביי מיר: דאָס וועט זיין אַ גוטער ביסען פֿאַר מיין הערץ. פֿאַר מיין אַוועקגעהן בעפֿעהל איך מיינע סאָלדאַטען דאָס מעדכען צו נעהמען און פֿיהרען נאָך מיר, נאָר אַ מערקווירדיגע זאַך האָט זיך געטראָפֿען: די דאָזיגע יודענפֿאַמיליע, וועלכע איז רוהיג און גלייכגילטיג געשטאַנען און צוגעזעהן ווי איך האָב דאָס הויז אויסגעלעערט און די טייערסטע כלים צוגענומען, קוים האָבען זיי דערזעהן דאָס איך הייס דאָס מעדכען נעמען, האָבען זיך אַלע געשטעלט אקעגען. בעזאָנדערס האָט זיך געוועהרט אַ יונגערמאַן, וועלכער האָט געשריגען, ער וועט איהר אין קיין פֿאַל ניט לאָזען נעמען, זי איז זיין כלה, זי איז זיינע און ווער עס וועט וואַגען זי אָנצורירהען, וועט עס איהם זיין לעבען קאָסטען! ער האָט זיך ווירקליך געוועהרט ווי אַ לייב, און אַלע האָבען איהם געהאָלפֿען. עס איז געווען אַ שווערע מלחמה — און ענדליך אַלס ער זעהט, אַז אַלע זיינע לייט זענען שוין פֿערוואונדעט און קענען שוין גאָר ניט העלפֿען, איז ער צוגעשפּרונגען צו איינעם פֿון אונזערע, אַרויסגעכאַפּט ביי איהם די שווערד און דערשטאָכען דאָס מאָדכען מיט אַ ווילדגעשריי: „שטאַרב דו קעניגליכע יונגפֿרוי, און קום עהרליך און ריין צו דיינע עלטערן!“ און באַלד טאַקי אַריינגעשטעקט די שווערד אויך זיך אין הערצען און געפֿאַלען טויט מיט איהר צוזאַמען.

—זאָל איהם דער טייפֿעל נעמען! —רופֿט דער סולטאַן, טראַכטענדיג וועגען ר׳ יהודה, גאָר ניט אַכטענד אויף דעם סוף פֿון זיינע קינדער — דער פֿערפֿלוכטער טשופוט זאָל אויספֿיהרען און זיין רייכטהום מיר ניט אַוועקגעבען? ניין! איך וועל איהם דעם מויל אויפֿרייסען, ער וועט מיר שוין מוזען זיך מודה זיין וואו ער האָט זיינע אוצרות פֿערשטעקט.

נאָך אײַנער ווײַלע רופֿט ער:

— ברייננ מיר אַהער דען יודען, און הייס דעם תּלין ער זאָל אוינענבליק אַהער קומען מיט זיינע כלים און זיך שטעלען הינטער דעם פֿאָרהאַנג!

— דער ווילען פֿון מיין הער׳ן זאָל געשעהן!“ — ענטפֿערט אַגאַ צוזאַמענלעגענד די הענד אויפֿ׳ן האַרצען. ער נייגט זיך פֿאַר דעם הערשער און געהט געשווינד זיין בעפֿעהל אויסצופֿיהרען.

ר׳ יהודה איז געלעגען אין געפֿענגניס, ער איז איינגעשלאָפֿען און האָט אַ גוטען חלום געהאַט. עס דאַכט זיך איהם, אז זיין פֿאָטער שוועבט איבער איהם ווי אַ מלאך און זאָגט די ווערטער פֿונ׳ם נביא.

„ווען דו געהסט אין וואַסער, בין איך ביי דיר, טייכען — וועלען דיך ניט פֿערפֿלייצען. ווען דו געהסט אין פֿייער, וועט דיך ניט בריהען. פֿלאַמען — וועלען דיך ניט ברענען“. אַזיסער שמייכעל שוועבט אויף ר׳ יהודה׳ס ליפּען. אין שלאָף אויף דעם האַרטען מאַטראַטין איז איהם געשמאַקער געווען ווי דעם סולטאַן אויף זיינע ווייכע קישענס. זיין גייסט האָט ווי אין הימעל געשוועבט, זיין נשמה האָט ווי געוואַנדעלט מיט די נשמות פֿון די צדיקים אין גן־עדן, נאָר דער גוף געהערט נאָך צו דער וועלט, איז נאָך פֿול לעבענסגעפֿיהל.

פלוטצלינג גרייפֿט איהם אַגאַ האַרט אָן, טרייסעלט איהם און רופֿט: „געה מיט מיר, יוד!“

מיט פֿעסטען הערצען, מיט זיכערען מוטה קומט ר׳ יהודה אין צימער, און קוקט איהם רוהיג אָן.

דער סולטאַן בעטראַכט איהם און זאָגט:

— יוד, איך ווייס דו ביסט ניט קיין נאַר, געוויס ווילסט דו לעבען רוהיג ביי דיין פֿאַמיליע. זיי אַלזאָ קלוג און רייץ מיך ניט אויף: זאָג אָפֿען און עהרליך, ווי גרויס איז דיין פֿערמעגען, ווי פֿיעל דיין רייכטהום?

— מיין גרויסער הער און הערשער! — ענטפֿערט ר׳ יהודה — מיין עהרליכער נאָמען און מיין גלויבען אין דעם איינציגען גאָט, דאָס איז מיין גרעסט פֿערמעגען, מיין זעקס ליעבע טייערע קינדער די זענען מיין בעסטער רייכטהום — אויסער דעם געפֿונט זיך ביי מיר קיין רייכטהום.

— דאָס רייכטהום האלט פֿיר זיך, יוד! — זאָגט דער סולטאַן מיט שפּאָט — איך מיין נור דיין זילבער און גאָלד, די דאַרף איך איצט. איך ווייס גאַנץ גוט אַז דו ביסט דער רייכסטער יוד אין מאַראָקאָ, נו מאַך נישט קיין קינצען און גיב אַלעס אַהער!

— ווען איין עהרליכער גוטער נאָמען איז טייערער אַלס גאָלד, מעג איך ווירקליך אַלס דער רייכסטער יוד אין מאַראָקאָ זיין; ווען אָבער זילבער און גאָלד איז נאָך דיין מיינונג דער עיקר, קענסט דו געפֿינען אונטער דיינע אַראַבער אַזעלכע רייכע, אַזעלכע מיליאָנערען וואָס איך מעג אַקעגען זיי גערעכענט זיין פֿאַר אַ בעטלער.

—דו פֿערפֿלוכטער טשופוט! — רופֿט דער סולטאַן צאָרניג — מיין נישט אַז מיט דיינע ווערטליך וועסט דו זיך אויסדרעהען. ד י י ן ג ע ל ד ג י ב אַ ה ע ר! דו זאָלסט מיר אויך אָנווייזען ווער עס זענען די איבריגע רייכע יודען אין דער געמיינדע. געוויס קענסט דו זיי אַלע, זאָג אַלזאָ אַלעס, פֿערשטעל זיך ניט, וואָרום דו שפּיעלסט זיך מיט׳ן לעבען.

— מיין געלד האָב איך ניט ביי מיר; דאָס ליעגט אין געשעפֿטען אין ווייטע לענדער. די רייכע לייט פֿון מיין געמיינדע קען איך ניט — איך קען נור די אָ ר ו מ ע מענשען, וועלכע זענען ביי אונז זעהר פֿיעל. ווען דו, אונזער הער, וואָלסט וויסען ווי אָרום און עלענד זיי זענען, וואָלסט דו אויף דיינע אומגליקליכע קנעכט מיטלייד האָבען, און זיי ניט איינשליסען, ווי דו האָסט עס געטהון, צו מאַכען זייער לייד און פּיין נאָך גרעסער און שרעקליכער.

— וואָס געהען מיר אייערע ב ע ט ל ע ר אָן? איך בעדאַרף די ר י י כ ע, און זיי זאָלסט דו מיר גלייך אַרויסגעבען!

— איך האָב שוין ״יין מאָל געזאָגט: איך קען זיי ניט!

— ז י י קענסט דו ניט, אָבער מ י ך קענסטו יאָ; דו ווייסט וואָהל, איך בין אין שטאַנד דיך צו צ ו ו י נ ג ע ן, דיין גאַנץ פֿערמעגען מיר הערויסצוגעבען און אויך אַלע איבריגע פֿון די געמיינדע מיר אָנצוווייזען.

דער סולטאַן קלינגט, און דער פֿאָרהאַנג הייבט זיך אויף.

— קענסט דו דעם דאָזיגען מענשען און די כלים זיינע? -- רופֿט דער סולטאַן בייז.

— ווען ער שטעהט צו דיין בעפֿעהל, קען מען שוין פֿערשטעהן ווער ער איז און די מעשים זיינע — ענטפֿערט ר׳ יהודה שאַרף — אָבער מיט די זאַכען וועסטו מיך גאָר ניט ערשרעקען, דו קענסט טהון ״״ער מיין קערפער וואָס דו ווילסט, איבער מיין נשמה האָסט דו קיין ־אַכט, מיין גייסט געהערט צו גאָט אין הימעל. טהו דו איבער מיר וואָס דו ווילסט, איך וועל טהון נור וואָס מיין גייסט הייסט מיר.

איין ווינק פֿון סולטאַן, און דער תּלין מיט זיינע העלפֿער האַפּען דעם אַלטען מאַן, שפּאַנען איהן אויף דער טאָרטור, און הייבען אָן איהם ש״צקליך צו פּייניגען. ר׳ יהודה ערטראָגט אַלעס שווייגענד, ווי אַ שאָף ביים שעכטען, זיין פֿלייש ווערט געציפּט, זיינע ביינער געקנאַקט, ער לאָזט פֿון זיך קיין שטימע הערען, גלייך ווי זיין גייסט וואָלט שוין זיין ווייט פֿון דער וועלט מיט איהרע ענוים.

מיר ווילען דען לעזער ניט פּייניגען מיט דער פֿאָרשטעלונג פֿון די גרויסע יסורים וואָס ר׳ יהודה האָט אויסגעליטען לויט דעם בעפֿעהל פֿון טיראַנישען סולטאַן — גענוג פֿאַר אונז צו וויסען, אַז דער אַלטער מאַן האָט עס ענדליך ניט אויסגעהאַלטען, פֿון די גרויסע ענוים קשים איז איהם די נשמה אַרויס.

יודישע פֿאָלקס־מעשות *).

I.

דער יודישער דלות.

איין אָרימער יוד, איין אַלמן און אַ פֿאָטער פֿון זעקס קינדער, האָט נישט געקענט צאָהלען קיין דירה־געלד און געמוזט אַרויסציהען

*) יעדעס פֿאָלק האָט זין זיינע ליעדער, זיינע ווערטליך, זיינע מאָרכען (פֿאָלקס מעשות) א. ד. ג. וועלכע דאָס פֿאָלק זינגט, דערצעהלט און גיט איבער פֿון איינעם צום אַנדערן. אין דעם אַלעמען שפּיעגעלט זיך אָפּ דאָס ווירקליכע

זיך אין אַנייע דירה, אַקלענערע. איננאַנצען זיין פֿערמעגען איז געווען פֿערצייכענט אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער. איידער ער האָט זיך געלאָזט אַוועקגעהן פֿונ'ם אַלטען וואָהנונג האָט ער זיך גוט אומגעקוקט אין אַלע עקען אויב ער האָט נישט עפּיס איבערגעלאָזט. דערנאָך נעהמט ער צעהלען זיינע קינדער: איינס, צוויי, דריי א. ז. וו. ביז זיעבען. ער צעהלט איבער נאָך אַמאָל, טאַקי ווירקליך זיעבען, וואָס הייסט עס? אין זיין פּאַפּיער שטעהט פֿערצייכענט נישט מעהר ווי זעקס.

— ווער ביזט־דו — פֿרעגט ער פֿערוואונדערט דעם זיעבטען באָרוויסען יונגעל.

— איך בין דער דלות.

— דער דלות! ווי קומסט־דו אַהער צווישען מיין הויזגעזונד?

— איך בין אַ אַלטער שכן דיינער. איצט ציה איך זיך מיט דיר איבער אינ'ם נייעם וואָהנונג.

דער אָרימער יוד קנייטשט זיך נעביך שטאַרק.

— פֿאַר וואָס געהסט־דו, דלות, בעסער נישט איבער צו אַריינכען, דאָרט וואָלט דיר דאָך אַסך בעסער זיך געלעבט?

— אמת, איך וואָלט געוויס געווען דאָרט צופֿריעדענער, וואָס טהוט מען אָבער אָהן שיך? דו פֿערשטעהסט אַליין אַז באָרוויס קען איך מיך פֿאַר קיין רייכען נישט פֿאָרשטעלען.

ווי אָרים דער יוד איז נעביך געווען, האָט ער זיך דאָך בעשלאָסען (וואָס טהוט מען נישט אַבי פֿונ'ם דלות פּטור ווערען?) צו קויפֿען שיך דעם אונגעבעטענעם גאַסט. ער האָט געמוזט זיך געזעגנען מיט זיין איינציגען לאַמפּ און קויפֿען שיך פֿאַר'ן דלות. אַז ער האָט אָבער די שיך געבראַכט אַהיים, לאָזט זיך אויס זיי זענען ענג. דער לאַמפּ איז שוין נישטאָ און די שיך טויגען אויף כפּרות! וואָס טהוט מען? אַלעס איז ליעבער איידער דעם דלות האָבען פֿאַר אַשכן. דער אָרימאַן האָט זיך מְיַשֵׁב געווען און פֿערקויפֿט די לעצטע דעק פֿונ'ם בעט; נאָר איצטיגעס מאָל איז ער שוין געווען פֿאָרזיכטיג און פֿריהער אַראָבגענומען פֿונ'ם דלות'ס פֿוס אַ פּונקטליכע מאָס. געבראַכט די נייע שיך — זיי זענען אויך ענג! ער האָט געפּריווט אַדריט־מאָל פֿערקויפֿען אַנייטהיגסטע זאַך פֿון שטוב און קויפֿען נאָך אַנייער מאָס נייע שיך, עס העלפֿט נישט — די פֿיס פֿונ'ם דלות האָבען געהאַלטען אין איין וואַקסען פֿון שעה צו שעה!...

דאַמאלס האָט דער אָרימער יוד ארויסגעזעהן אַז זיין מיה איז אומזיסט, און דער דלות האָט זיך מיט נצחון איבערגעצויגען מיט איהם גלייך אין דער נייער דירה.

II.

דער יצר־הרע און דער דלות.

דער יצר־הרע האָט זיך בעגעגענט מיט'ן דלות אויף דער יודישער גאַס און אויסגערעדט זיך פֿאַר איהם זיין שווער ביטער האַרץ:

— שלעכטע צייטען פֿאַר מיר! איך ווער שיער נישט משוגע

איך געה אַרום ליידיג, האָב גאָר נישט וואָס צו טהון. אַמאָל איידער איך האָב געפּועלט ביי אַ יודען טהון אַיין עבירה איז מיר נישט גרינג אָנגעקומען, איך האָב געניג געשוויצט, נאָר דערפֿאַר ווי געשמאַק דער נצחון דערנאָך! צו אַהיינטיגען יודען אָבער אַז איך קום צו־רעדען איהם צו אַיין עבירה, לאָזט זיך אויס — יענער האָט שוין אַליין פֿריהער אָבגעטהון צעהנדליגער אַזעלכע עבירות, און איך בלייב ווי הוזק.

— און איך — זאָגט דער דלות לוסטיג און פֿרעהליך — האָב זיך, ברוך־השם, גאָר נישט צו בעקלאָגען אויף היינטיגע צייטען. פֿערקעהרט, ס'איז מיר גאָר איצט אַסך בעסער ווי אַמאָל. וואו פֿלעג איך, מישטיינס געזאָגט, אַמאָל ליעגען פֿעררוקט? ערגיץ אין אַלאָך, אין אַפֿינסטערען קעלער. איך האָב גאָט'ס שיין פֿאַר מיר קיינמאָל נישט געזעהען, תמיד געווען דורכגענעצט, דורכגעפֿרוירען, תמיד געהאַט אַ פּנים פֿון אַ בעטלער. היינט איז פֿאַר מיר אַ תענוג, די וועלט איז פֿאַר מיר אָפֿען: אין די גרעסטע זאַלען, אין די פֿיינסטע סאַלאָנען שפּאַציער איך מיר אַרום פֿראַנק און פֿריי, אָפּגעוואַשען און אויסגעפּוצט; אויף די בעסטע שטוהלען, אויף די טייערסטע סאָפֿעס זיטץ איך מיר צעלעגט ווי אַ פּריץ און האַלט אין איין פֿ י פֿ ע ן אויף וואָס די וועלט שטעהט.

ש.

נייע ביכער.

זייט געזונד ב די ערשטע הילף ביז דער דאָקטאָר קומט, בעאַרבייט פֿון דאָקטאָר י. גאָטטליעב (צוקערמאַן'ס פֿאָלקסביבליאָטהעק), ווארשא תרנ"ט.

זעהר אַנוטצליכע אויסגאַבע פֿאַר'ן פֿאָלק האָט פֿערטראַכט ה' צוקערמאַן פֿון ווארשא, ארויסצוגעבען אין פּראָסט יודישער שפּראַכע פּאָפּולאָרע ביכער וועגען פֿערהיטען דאָס געזונדהייט און וועגען פֿערשיעדענע קראַנקהייטען. דערווייל איז אַרויס דאָס ערשטע ביכעל „די ערשטע הילף".

„אַז עס טרעפֿט אין הויז אַ סכּנה — זאָגט דער פּראָפֿעסער אין זיין פֿאָרוואָרט — כּדומה אַ פֿערגיפֿטונג אָדער אַ בלוטשטורץ פֿון אַ ווינד אָדער פֿון האַלדז, אָדער איינער חלשׁ'ת און עס איז איהם שווער אָבצומינטערן, לויפֿען אַלע אַרום אין שטוב ווי פֿערסאַמטע: דער גיסט אָפּ דעם קראַנקען מיט וואַסער, דער שפּרעכט איהם אָפּ איין עין־הרע, דער וויינט און שרייט, דער צוכעט דעם קראַנקען, אָבער וואָס צו טהון מען זאָל דעם קראַנקען העלפֿען, ברייננגען נוטצען, ווייס קיינער ניט". און ווי נייטיג איז צו וויסען אין אַזעלכע אומגליקליכע פֿאַלען וואָס צו טהון; אפילו ווען מען שיקט נאָך אַ דאָקטאָר טאָר מען אויך נישט פֿערלירען קיין צייט און זעהן טהון וואָס מען דאַרף ביז זיין קומען, אַז נישט קען ער קומען צו שפּעט ווען עס וועט שוין גאָר נישט העלפֿען.

„קאַלטבליטיגקייט און פֿערשטעהן וואָס מען האָט צו טהון אין די צייט פֿון אַ סכּנה, דאָס איז דאָס וויכטיגסטע" — זאָגט מיט רעכט דער מחבר פֿון דעם ביכעל, אין וועלכען ער לערנט וואָס מען האָט צו טהון, ווי אַזוי צו געבען די ערשטע הילף ביי פֿערשיעדענע אומגליקען, ווי למשל אַלערליי פֿערגיפֿטונגען, אָפּבריען, אָפּשטאַרבען, הילף פֿאַר דערטרינקענע, אויפֿגעהאַנגענע, ערשטיקטע, פֿערטשאַדיטע פֿערפֿרוירענע א. ד. ג. — צום סוף, געפֿינט זיך נאָך אַ קאַפּיטעל וואָס לערנט בכלל ווי מע געהט אַרום אַ קראַנקען.

דאָס ביכעל „די ערשטע הילף" איז לייכט צום לעזען און צום פֿערשטעהן פֿאַר דעם המון־עם. נאָר ערטערווייז איז עס שוין צופֿיעל קורץ און אַביסעל טריקען. היינט בענוצט זיך דער מחבר צופֿיעל מיט פּוילישע און נאָך מעהר מיט רוסישע ווערטער. אין אַ יודיש ביכעל וואָס איז געשריעבען פֿאַר אַלע וואָס לעזען יודיש אין פֿערשיעדענע לענדער דאַרפֿען זיך נישט געפֿונען אַזעלכע ווערטער ווי פּיאַניצע, נעפּריאַטנע, וואַזשנע סלוצאיעס, ראַזסוזדאַיען, וויגאָדנע, וויראַזשנע, סטאַראַוועו, אָדרלאַמעק, אָדלאַזינעס, ניעפּשיטאַמנע א. ד. ג., בפּרט דאָרט וואו מען קען גאָר גרינג געפֿונען פּראָסט יודישע ווערטער, ווי למשל: שכּור, נישט אַנגענעהם א. ד. ג., וואָס זענען פֿערשטענדליך יעדען יודען בעזונדער. עס איז אויך נישט גלייך צו בענוצען זיך מיט אַזעלכע פּראַזען

לעבען פֿונ'ם פֿאָלק, זיין כאַראַקטער, זיין גייסט און זעעלע, און עס קען פֿיעל העלפֿען אַז מען וויל גרינדליך קענען דאָס פֿאָלק פֿון אַלע זייטען. אַ יודיש ווערטיל, זאָגט מען, איז אַ תורה, נאָר אַ יודיש ליעדעל, אַ יודיש מעשה'לע איז אויך די אייגענע תורה — אויף צו לערנען דאָס יודישע פֿאָלק.

ביי די אומות־העולם גיעבען זיך אָב מיט די זאַכען פֿיעל גרויסע שרייבער און ס'איז דאָ דערפֿון אַ גאַנצע ליטעראַטור. ביי אונז, פֿערשטעהט זיך, אין אונזער ליטעראַטור פֿעהלט דאָס אויך, אַזוי ווי עס פֿעהלט נאָך פֿיעל אַנדערע וויכטיגע זאַכען. די לעטצטע צייט האָבען אויף זיך גענומען די מיה צוויי יודישע שרייבער צונויפֿקלויבען די יודישע פֿאָלקס־ליעדער און מיר קענען האָפֿען אַז מיר וועלען אין גיכען זוכה זיין צו זעהן דאָס ליעדער־בוך, וואָס וועט האָבען געוויס אַ גרויסען ווערטה. מע דאַרף אָבער מיט דעם זיך נישט בעגניגען. ס'איז אויך זעהר וויכטיג צו קלויבען די יודישע פֿאָלקס־מעשות.

פֿאַר אַהתחלה גיעבען מיר דאָ צוויי מעשה'ליך (די ערשטע איז גענומען פֿון אַ יודיש־דייטשען בלאַט) איבער דעם דלות. דער יוד מיט'ן דלות איז שוין פֿון לאַנגע צייטען גאָר נאָענטע בעקאַנטע. דער דלות ליעגט איהם גוט איינגעגעסען אין די ביינער, נאָר דער יוד איז זיך אַ פֿרעהליכער קבצן און מאַכט זיך לוסטיג איבער'ן דלות, און דערצעהלט פֿון איהם לאַכענדיגע מעשות מיט אַ בעזונדערען הומאָר...

— אַ דאַנק גאָט — האָט די מוטער געענטפערט ווי אומעטיג — ווען אויפ'ן הארצען איז גוט, איז דאָס אַלעס פערגעניגען, ווען חָלִילָה ניט, איז נאָך ערגער אין אַזוינע זאַלען.

די טיהר האָט זיך געעפענט, און אין זאַל איז אַריין אַ יונגעל, פון אַ יאָהר צעהן־עלף, אין אַ גימנאַזיען־פאָרמע.

— קאָליא, זעהסט, דאָס איז דיין באָבע — האָט גרינאָרי געזאָגט צום יונגעל אויף רוססיש.

דאָס יונגעל איז צוגעגאַנגען שנעל און האָט אַ קוש וועגעבען די באָבען אין האַנד, און האָט זיך געהיילט אַוועקצוגעהן, נאָך דעם ווי די באָבע האָט איהם אַ קוש געטהון.

„קאָליא, — האָט שרה ביי זיך געטראַכט — דאָס איז אַ נאָמען נאָכ'ן פאָטער עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, קלמן... און קען ניט רעדען קיין יודיש... יאָ, גוטע יאָהרען".

אין אַ פערטיל שָׁעָה ארום איז אַריין אַ אַלטע קריסטען מיט אַ קליין מיידעלע, אַ יאָהר פיער, זעהר שען געקליידעט. גרינאָרי האָט גענומען דאָס מיידעלע אויף די הענד און איז צו־געגאַנגען צו דער מוטער.

— מאַמע, דאָס איז מיין טאָכטער ליזינקע. זי האָט שוין אַ נאָמען פון אַ קראַסאַוויצע.

די מוטער האָט אַ קוש געטהון דאָס אייניקל, וועלכע איז געווען ווירקליך אַ שען קינד.

„ליזינקע — האָט שרה ווייטער געטראַכט — דאָס איז אַ נאָמען נאָך מיין מוטער לֵאָה, עָלֶיהָ־הַשָּׁלוֹם".

דערוויל איז געקומען אָלגאַ עפימאָוונאַ. זי האָט זיך מיט דער שוויגער בעגאַנגען עדעל־קאַלט. ניט געקושט זיך. שרה האָט זיך געפיהלט ניעדערגעשלאָגען. זי האָט ווי[illegible] געגעסען, ביי נאַכט ניט געשלאָפען און אַלס געטראַכט, צי איז נאָך הערשעלע אַ שטיקעל יוד. אין שטוב פיהרט זיך ניט ווי ביי יודען: אַלע אָהן היטלען, און מע רעדט אָדער רוסיש אָדער פויליש. קיין יודיש וואָרט הערט מען נישט. קלמן זאָל עס זעהן וואָלט ער נאָך אַמאָל געשטאָרבען...

אויף מאָרגען אַז [illegible] איז אויפגעשטאַנען, האָט זי געזעהן ווי הערשעלע איז ארוים פון [illegible] צימער [illegible] זיך גלייך געזעצט עסען פריה־שטיק, נאָך דעם איז ער אוועק אין [illegible]שעפט. און דאַוונען?

ביי טאָג האָט זי בעמערקט אַז מען זאַלצט קיין פלייש ניט, מען מישט מִלְכִים מיט פליישיגס. וואָס זאָל זי טהון? מע מוז שווייגען.

איבער מאָרגען איז געווען פרייטאָג. צום שבת האָט מען זיך ניט געגרייט, און עס איז גאָר ניט קענטיג געווען אַז עס איז עֶרֶב־שַׁבָּת. גרינאָרי האָט געפרִיהט בעטען אָלגאַ'ן אַז היינטיגס מאָל, צוליעב דער מוטער, זאָל זיין אין שטוב עפּיס מעהר שַׁבָּת'דיג, נאָר זי האָט אויף איהם אַזאַ קוק געטהון אַז ער האָט מעהר נישט גערעדט.

פיער אַ זייגער ביי טאָג האָט מען געגעסען מיטאָג ווי אַלע טאָג.

אין שטוב רעדט מיט איהר קיינער כִּמְעַט אַ וואָרט ניט, ווען הערשעלע איז אין שטוב ניטאָ. זי געפינט זיך קיין אָרט ניט, זי ווייס ניט וואָס צו טהון.

פרייטאָג צו־נאַכט איז איהר פינסטער געוואָרען אין די אויגען, זעהענדיג ווי מען האָט אַרויסגעבראַכט דעם סאַמאָוואַר, און אַלע האָבען זיך געזעצט טרינקען טהעע מיט מילך, און עסען פוטער־ברויט ווי אַלע אָבענד. שַׁבָּת! — האָט זיך שרה'ן געמישט אין קאָפּ — און ליכט־בענטשען? און קידוש? „אֶפְשַׁר האָט זיך הערשעלע געשְׁמַדְט" — האָט זי פלוצלינג אַ טראַכט געטהון, און האָט זיך זעהר דערשראָקען פאַר איהר אייגענעם געדאַנק.

אַ גאַנצע נאַכט האָט זי ניט געשלאָפען און האָט זיך בעגאָסען מיט טרערען.

אויף מאָרגען האָט זי געזעהן ווי מען האָט געקאָכט מיטאָג; ווי אין שטוב האָט אָלגאַ געדויכערט אַ פּאַפּיראָס; ווי דער קליינער קאָליא קומענדיג ביי־טאָג פון גימנאַזיע האָט זיך געזעצט שרייבען, און נאָך און נאָך אַסך זאַכען האָט זי געזעהן. — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

זונטאָג פריה איז גרינאָרי געפאָהרען בעלייטען די מוטער צום באַהן. ער האָט איהר ניט געפרעגט פאַר וואָס זי פאָהרט אַוועק אַזוי גיך: ער האָט אַלעס פערשטאַנען. ער האָט איהר נור געפרעגט פאַר וואָס זי איז נישט געווען איינמאָל אפילו ביים דאָקטאָר. זי האָט געוואָלט ענטפערען, אַז צו איהר וועהטאָג קען קיין דאָקטאָר נישט העלפען, נאָר זי האָט געגעבען אַ מאַך מיט דער האַנד און געשוויגען.

אויפ'ן פּלאַטפאָרמע, פאַרן אָפּפאָהרען, האָט גרינאָרי בעמערקט ווי די מוטער האָט שטיל געוויינט, און טרערען האָבען זיך געגאָסען איבער איהרע אַלטע פערקנייטשטע באַקען.

ביים זעגענען זיך האָט גרינאָרי זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט אויך גענומען וויינען.

— מאַמינקע! — האָט ער אין טרערען געזאָגט — זיי מיר מוֹחֵל... איך בין נאָר ניט שולדיג... איך קען דערצו נאָר ניט העלפען... פאַר־פאַלען, מאַמע... ווער קען דאָס איבערמאַכען.

— וואָס האָב איך צו דיר, מיין זוהן, — האָט שרה וויינענדיג געזאָגט — איך זעה, איך זעה אַז דו ביזט ניט שולדיג... מִן־הַסְּתָם דאַרף אַזוי זיין... גאָט איז גערעכט... זיי געזונד, מיין קינד!

דער פּאָיעזד האָט זיך גערידהרט. און האָט אָנגעהויבען געהן. גרינאָרי איז נאָך געשטאַנען אַ היבשע ווילע אויפ'ן פּלאַטפאָרמע און האָט געקוקט ווי די מאַשינע איז שנעל, שנעל געלאָפען.

מ. לאַזאַרעוו.

יודישע פאָלקס־מַעֲשׂוֹת. *)

III.

מעשה פונ'ם אָבגעקומענעם גביר. **)

רבי טודרוס דער שטאָדט־גְבִיר איז לאָ־עֲלֵיכֶם אָבגעקומען. האָט קָהָל אָנגעהויבען צו קלערען מ'זאָל איהם אָבזוכען אַ כָּשֵׁר'ע פַּרְנָסָה. האָט איינער געזאָגט, ס'וואָלט געווען אַ יוֹשֶׁר מ'זאָל איהם מאַכען פאַר שטאָדט־חַזָן, ווייל ער האָט אַ שען קוֹל און אַ הַדְרַת־פָּנִים. רופט זיך אָן דער אַנדערער: רבי טודרוס פאַרהיקעט זיך בִּמְחִילָה ביים דאַוונען. גיט ווידער איינער אַ עֵצָה, רבי טודרוס זאָל ווערען אַ דַרְדְקִי־מְלַמֵד, האַלט ער אָבער דאָס סדור פאַרקעהרט, איז ווידער קיין געשעפט נישט. הַכְּלַל מְקָהָל'ט און קָהָל'ט זיך און מע שמיעסט איבער, אונזערע אָבגעקומענער זאָל ווערען אַ סטאַרשע־מאָלאָטשע. וויל מען אָבער אונזער טודרוס פּרִיווען, צי ער איז ניט קיין בַּעַל־פַּחַד, שטעלט מען אָן אַ בור־לאַק, טהוט איהם אָן תַּכְרִיכִים און לעגט איהם אין אַ הייזעל ערגיץ אין מיטען פעלד און מע רופט רבי טודרוס'ן, ער זאָל אַ גאַנצע נאַכט ביי'ם מֵת אויף־זיין און תְּהִלִּים־זאָגען. ווי ער זיצט אֶפְשַׁר אַ האַלבע שָׁעָה זאָגענדיג, הייבט אָן דער מת צו טרעסען מיט די פיס. ציטערט אויף רבי טודרוס'ן דאָס פעלציל און ער זאָגט צום מֵת בְּזֶה־הַלָּשׁוֹן: מֵת־לעבען; עך בין נישט קיין האַנטינער, עך האָב איבערגעזעהן מיליאָסען מֵתִים, אָבער יעדער איז זיך געלעגען אָרענטליך רוהיג, ביז ער איז געקומען צו קֶבֶר־יִשְׂרָאֵל. ליעג־זשע אויך רוהיג". איז טאַקי אַ שָׁעָה אַנדערהאַלבען רוהיג, דערנאָך הייבט ס'מת אויף אַ האַנד און אַ פִּיס אונ'ם קאָפּ און טהוט אַ גלאָץ מיט די אויגען. ווערד רבי טודרוס פָּשׁוּט בעז, ער נעהט צו צו דעם מֵת מיט איין כַּעַס: „עך זעה אַצונד, אַז מיין באָבע צערטעל־טריינע, זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה, האָט טאַקי רעכט געהאַט, אַז צווישען די מֵתִים געפונען זיך אויך פערשאַרטע שְׁקָצִים. בעט עך דיך נאָך אַ מאָל, האָב גאָט אין הארצען, אַז נישט וועסטו האָבען אַ מַפָּלָה און אַ שוואַרצען סוֹף דערצו". איז ווידער אביסעל רוהיג, דערנאָך הייבט זיך ס'מת אויף ביז צו די פלייצעס און טהוט אַ ריטש אַז ס'האָט געטראַסקעט. ווערט אונזער סטאַרשע מאָלאָטשע אָנגעצונדען ווי אַ העליש פייער: „ביזטו

---

*) זעה „דער יוד" נו' 7.

**) די „מעשה פונ'ם אָבגעקומענעם גביר" איז גענומען פון „אורקוועל" 1897.

א מת, ליעג־זשע רוהיג צום שווארצען יאָהר!" און גיט איהם א פּאָר קלעפּ מיט'ן גראָבען שטעקען. דאָס מת טהוט א זיפּ'ץ און בלייבט שטיל ליגען. איז זיך רבי טודרוס גאָר מְהַיֶה און זאָגט: "עך בעט דעך איבער'־מת־לעבען, פאר די פאָר קלעפּ. עך זעה טאַקי אַז דו ביזט א בַּעַל־דֶרֶךְ אֶרֶץ". גאַנץ פריה, לְאוֹר הַיוֹם, פאַלט דער עוֹלָם אריין און וויל זיך מאַכען א קערמעשעל. איז זיך מְיַשֵׁב ס'מֵת און ריהרט זיך גאָר נישט. ווערט א גוואַלט, א געפּילדער און מ'שלעפּט דעם מַזָל'דיגען האָז צו'ם שוֹפֵט. טַעֲנֶה'ט רבי טודרוס: "רַבּוֹתַי, עך וויס קיין הָכְמוֹת נישט. פון אָבוֹת־אֲבוֹתַי וויס עך אַז א אָרענטליכער מֵת דאַרף ליגען רוהיג. האָט דער שקאָץ אָנגעהויבען זיך צו מאַכען כַּתָבוֹת'ליך, האָב עך'ם א פּאָר מאָל דערלאַנגט, אַז ער האָט זיך באַלעקט". האָבען זיי איהם אַרויס־געלאָזט און מ'איז איהם פון דערנאָך תָּמִיד זעהר צופריעדען געווען.

ש.

זִינְג, מְשׁוֹרֵר.

זִינְג, מְשׁוֹרֵר, זִינְג אַ לִיעדֶעל
פְרֶעהלִיךְ אוֹיף דַיין מוּטֶער־שְׁפְּרַאךְ,
וַוארְף דַיין לִירֶע, נֶעהְם אַ פִידֶעל,
קֶענְסְט דָאךְ לִיעדֶער גָאר אַ סַךְ.

זִינְג אוּנְז לִיעבֶּע זִיסֶע, רֵיינֶע,
קְרֶענְצֶען פְלֶעכְט אַ יוּנְגֶען הֶעלְדְ,
פְרִיהְלִוּנְג, בְּלוּמֶען פַייכְטֶע, שֶׁענֶע,
שֶׁען פְרִיה־מָארְגֶען אוֹיפְ'ן פֶעלְד.

זִינְג! וֶעה אַלֶע וָאגֶען שִׁירָה
פְרֵיידֶען־לִיעדֶער מָלֵא חֵן,
נָאר דוּ אֵיינֶער הָאלְסְט אַ לִירֶע,
דוּ נָאר הַאלְסְט אַ לִירֶע אַלֵיין.

* * *

אִין אַ אַיינְגֶעהוֹיקֶערְט שְׁטִיבֶעל,
אִין אַ וָואלְקֶענְדִיגֶער נַאכְט,
הָאט מַיין מוּטֶער מִיךְ גֶעבּוֹירֶען,
הָאט מִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט גֶעבְּרַאכְט.

אִין אַן אַלְט צוּבְּרָאכֶען שְׁטִיבֶּעל,
פְרֵיי שְׁפַּאצִירְט דָארְט רֶעגֶען, קֶעלְט,
הָאט מַיין מוּטֶער מִיךְ גֶעבּוֹירֶען,
הָאט גֶעבְּרַאכְט מִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט.

אוֹיף מַיין וִויגֶעל הָאט מַיין מוּטֶער
מִיר גֶעזוּנְגֶען טְרוֹיֶער־לִידֶער
און מִיט טְרֶעהרֶען, הֵייסֶע טְרֶעהרֶען,
אָפְּגֶעוַואשֶׁען אַלֶע גְלִיעדֶער.

נִיט גֶעגֶעבֶען הָאט מַיין מוּטֶער
מִיר אַן אָרְט דֶעם קָאפּ אָנְשְׁפַּארֶען,
נָאר אַ שְׁטֶעקֶען, נָאר אַ טָארְבֶּע
מִיט אַ שְׁטִיקֶעל בְּרוֹיט אַ דַארֶען.

„גֶעה" מַיין קִינְד, אוֹיף אַלֶע זַייטֶען,
„גֶעה" אִיךְ קֶען דִיךְ נִיט פֶערְזָארְגֶען —
„לוֹיטֶער וֶוערֶען מוּז דֶער הִימֶעל,
„קוּמֶען מוּז אַ שֶׁען פְרִיה־מָארְגֶען"

און אִיךְ וַואנְדֶער אִיבֶּער וֶועלְדֶער,
דָארְט וואוּ בֵּייזֶע חַיוֹת קְלַאגֶען,
און דִי נַאכְט אִיז שְׁרֶעקְלִיךְ פִינְסְטֶער,
פִינְסְטֶער הוֹיבְט נִיט אָן צוּ טָאגֶען...

נֵיין, נִיט אִיךְ קֶען פְרֶעהלִיכֶס זָאגֶען,
אוֹיף אַ פִידֶעל זָאגֶען שִׁירָה —
קְלַאגֶען, וֵויינֶען, גִיסֶען טְרֶעהרֶען
מוּז אִיךְ אִימֶער אוֹיף אַ לִירֶע!

י. ד. ריזבערג.

דִי גְרַאמֶען פוּן אַ יוּדִישֶׁען דִיכְטֶער.

נִיט לַאכְט פוּן מִיר, בְּרִידֶער,
וָואס אִין מַיינֶע לִיעדֶער,
בֶּעגֶעגֶענְט אִיהְר הֶערְץ
גֶעגְרַאמְט רַק מִיט שְׁמֶערְץ.
אִיהְר זָאגְט: מִן הַסְתַּם —
דָאס פַּאסְט אִיהְם צוּם גְרַאם...
וָואלְט פְרֶעהלִיךְ גֶעוֶוען,
וָואלְט אִיהְר אַלֶע זֶעהְן,
וִוי אִיךְ וָואלְט מַיין „הֶערְץ"
אוֹיךְ גְרַאמֶען מִיט שֶׁערְץ...
און נִיט נוּר דָאס הֶערְץ
גְרַאם אִיךְ עֶס מִיט שְׁמֶערְץ —
דִי לִיכְטִיגֶע „שְׁטֶערֶען"
זֵיי גְרַאם אִיךְ מִיט טְרֶערֶען,
דֶעם פְרֶעהְלִיכֶען זוּמֶער —
מִיט פִינְסְטֶערֶען קוּמֶער...
דָאס שְׁטַאמְט, וַוייל מַיין „לִיעד"
אָ, גְרַאמְט זִיךְ מִיט „יוּד"!...

א. רייזען.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** ווי מיר האָבען אין דער לעצטער נומר בעריכטעט איז דער יודישער שוסטער הילזנער פון פּאָלנא פֿעראורטיילט געוואָרען צום טויט וועגען ערמאָרדונג פון א קריסטליך מעדעל, און דער המון־עם פון דער גאנצער געגענד איז כמעט איבערצייגט, אַז דאָס איז געווען איין ריטואַלמאָרד. ביים פּראָצעס האָבען א סך עדות געזאָגט, אַז דאָס געהרג'טע מעדעל איז זעהר שטארק געווען און ס'איז נישט מעגליך אַז אזא שוואכער מענש ווי הילזנער זאָל זי אליין האָבען געהרג'עט. פון דעם האט מען געדרונגען אַז הילזנער האָט נאָך געהאט אנדערע מיטהעלפער און די אַנטיסעמיטען האָבען בעהויפּטעט אַז דאס איז אַוראי געווען א שוחט אָדער א ראבינער, וועלכע האָבען דאָס בלוט מיטגענומען צום רעליגיעזען צוועק. ערשט אַפאָר טאָג נאָכן משפּט האָט הילזנער זיך געמעלדעט ביים ריכטער אַז ער וויל מודה זיין ווער ס'האט דאס מעדעל געהרג'עט. ער האָט אָנגערופען מיט'ן נאָמען 2 יודען, ערבמאן און וואסערמאן, וועלכע זענען באלד דארויף אַרעסטירט געוואָרען. ווי ס'האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען, איז איינער פון די בעשולדיגטע דאמאלס ווען דער מאָרד איז געשעהען געווען אין שפּיטאל און דער צווייטער האט אויך בעוויזען אַז ער איז דעם טאָג געווען אין א אנדערער שטאָדט. מען זאָגט אז הילזנער האט נור דארורך אָנגעגעבען די צוויי מענשען פאר מיטשולדיגע, ווייל מען האט איהם געשראָקען דערמיט וואָס אין הויף פון קערקער ווערט שוין געמאַכט די תליה איהם אויפצוהענגען און ער האט געוואָלט דאדורך פערצעגערען זיין טויט. נאכדעם ווי דיביידע יודען האבען אין געגענווארט פון הילזנער זיך אויסגעוויזען, אַז זיי זענען נישט שולדיג, האט הילזנער אויך צוריקגעצויגען זיין אנקלאגע קעגען זיי און ער האט אויפ'ס ניי אנגעהויבען אָפּלייקענען דעם גאַנצען מאָרד און ווידער פערזיכערען אַז ער ווייסט פון גאר נישט.